

CORRESPONDÈNCIA ENTRE PLA I CRUZET

La Copa Davis de les edicions catalanes

CARME ARNAU

La publicació de Josep Pla i Josep Maria Cruzet, *Amb les pedres disperses. Cartes 1946-1962* (Destino, 2003), amb edició i pròleg de Josefa Gallófré, té un interès enorme per múltiples aspectes. Sobre tot perquè el lector s'adona, a través de les 463 cartes creuades entre Cruzet i Pla, de la gran personalitat d'aquests autèntics *homenots*, per dir-ho amb la terminologia planiana, i de l'esforç titànic desplegat per un escriptor i un editor que, malgrat les dificultats de tots tipus amb les quals es van haver d'enfrontar, van tirar endavant el que s'havien proposat de realitzar, amb voluntat, amb tenacitat; es tracta de dos projectes de gran envergadura, l'un en el camp de l'escriptura, l'altre en el de l'edició, per Catalunya, pel català. Pla, al costat de Cruzet, inicia de cap i de nou la seva producció –corregeix, destrueix, amplia i, sobretot, escriu–, amb una extrema regularitat, lliura llibres a l'editor, uns llibres que esdevindran clàssics: *Girona*, *Els pagesos*, *El carrer estret...*; d'aquesta manera engegava un projecte que, com ell mateix li confia, “fa rodar el cap”; l'any 1947, concretament el 6 d'abril, Pla escriu a Cruzet i li confia: “Li podria donar 30 volums –de 350 pàgines– la majoria dels quals inèdits. Fa rodar el cap”. Per la seva banda, Cruzet també publica incansable llibres, la clàssica *Biblioteca Selecta*, *Obras Completes*, *Biblioteca Perenne*, engegava premis literaris, la Nit de Santa Llúcia, perquè encara que no li agradi s'ha de fer soroll, organitza sessions literàries i homenatges, a Riba, a Sagarra..., i discretament però incansable porta a terme una feina enorme; per Pla, de fet, es tracta de “l'únic intent real per salvar la literatura catalana”. Mentre que Cruzet valora els llibres de Pla que publica i tot el seu projecte: “El gran autor de fora es vostè, però ha faltat l'autor de Barcelona”, considera.

CIRCUMSTÀNCIES ADVERSES

I tots dos es fan costat, mentre pateixen les mateixes circumstàncies adverses d'una postguerra fosca, sobretot, la censura que no els deixa dormir, que els envelleix, segons es queixen repetidament. Una censura arbitrària i per tant impossible de preveure –es fan supressions en els contes d'Adersen, i fins i tot se n'elimina un!–, que retarda, que entorpeix la publicació: els llibres s'han d'enviar a

PLA TENIA UNA CAPACITAT DE TREBALL MOLT ALTA

JAUME VICENS VIVES VA SER BON AMIC DE JOSEP PLA

Madrid abans de poder-se publicar, i no se sap mai com aniran les coses; per aquest motiu es busquen influències, persones que els puguin donar un cop de mà, i Pla compta sempre amb l'ajut incondicional de Vicens Vives, amb el qual l'uneix una relació molt estreta, de valoració mútua. Però, a més d'aquesta censura que els neguitja, existeix la problemàtica d'una manca de crítica en català –repetidament esmenten la possibilitat de fer una revista, un projecte que no arriba a quallar–, amb la qual cosa les obres tenen un ressò escàs, malgrat la incondicional ajuda d'escriptors prestigiosos, com ara Espriu, Foix i Riba, i de crítics sensibles, com és el cas d'Antoni Vilanova; tanmateix, el problema fonamental i endèmic de la literatura catalana és la manca de públic lector, o l'escassetat d'aquest públic; de fet, Cruzet pensa amb nostàlgia en l'època d'abans de la guerra, quan les classes modestes s'interessaven per la literatura en català. Per aquest motiu vol publicar llibres assequibles i no pas edicions luxoses. O demana a Pla que escrigui llibres sobre els futbolistes o els fabricants perquè en aquest cas tindran lectors, “no perquè fos en català, sinó encara que ho fos”. De fet, a través de la correspondència es pot fer un retrat de la societat catalana i espanyola del moment –i aquest és un altre aspecte destacat del llibre–, quan, per exemple, l'editor confia que “sempre m'ha fet por tocar les al-

tures, ja que com més amunt més poc propicis acostumen a ésser a la cosa catalana. Però si no hi ha més remei, tindrem que fer-ho”; i aquest “no hi ha més remei” sembla el mot d'ordre que els fa avançar a tots dos; Pla, que treballa com un forçat, es dirigeix al seu editor i li diu “Estic fatigadíssim. Però no hi ha més remei”, i pensa que el final “serà molt bonic”, malgrat que l'editor no ho vegi tan clar.

AMENA I INTEL·LIGENT

De fet, Pla i Cruzet lluitaran per superar-ho tot –les enveges, l'anticatalanisme...–, Pla escrivint de manera incansable, sovint dia i nit, al llit, una literatura amena i intel·ligent, que atregui el lector, cosa que aconseguirà, i esdevindrà un autor d'èxit; de fet, a través de les seves cartes, que de vegades tracten aspectes purament comercials –és

Pla qui fixa el preu dels llibres i Cruzet paga escrupolosament, per exemple–, però sovint són de gran interès, podem saber que el que més li interessa com a creador és precisament aquesta amenitat, “que és una cosa general a moltes literatures i poc cultivada en el nostre país”. Tenim la impressió, a més, que Pla fa llibres més que no pas n'escriu –“li donaré baratíssim”, diu, per exemple–, un producte determinat amb unes característiques pròpies internes i externes, amb una extensió de 250 pàgines –si en manquen, n'afegeix–. Així, quan lliura a Cruzet *Un senyor de Barcelona* li escriu: “Traduït per mi, escurçat d'un cantó, allargat per l'altre, posat en el català més viu que puc obtenir, és un llibre que resultarà divertidíssim. El 30 d'agost serà a la seva disposició. En aquest moment hi treballo dia i nit. És un èxit segur que prepararà el d'*El carrer estret*. Ja me'n donarà notícies”.

Lluny de la imatge d'un Pla informal, que ha circulat profusament, de la lectura d'aquesta correspondència sorgeix la d'un autor que té com a centre de la vida la seva obra, a la qual es dedica en cos i ànima –quatre volums per any–, i que, a més, segueix de prop les vendes dels llibres i procura que darrere de l'un en surti un altre, perquè, segons ell, els llibres fan “marxar els llibres”. Autor amb una personalitat molt sòlida, vol que la seva obra tingui una forma i fons iguals, corrents, quotidians, grisos, per dir-ho amb el títol

de les memòries que sabem per les cartes que redacta pacientment, *El quadern gris*; per això, quan Cruzet vol posar unes estrelletes a les cobertes, Pla s'hi oposa de manera rotunda, contundent: “En la portada d'*Els anys* no hi ha pas d'haver estrelletes, si li plau, amic Cruzet! [...] Per favor, amic Cruzet, res d'estrelletes, ni de colors extravagants. Tot conegut i vulgar –vull dir, corrent, habitual–. Vegi l'admirable monotonia de Gallimard. És la millor insígnia comercial: tots els llibres són iguals”. O bé quan Cruzet, per tal d'atreure el lector, pensa titular *La cuina catalana* l'obra *Llagosta i pollastre*, un títol que Pla no accepta de cap manera, perquè és un “títol per un manual de cuina, per un llibre de fórmules de cuina i, per tant, un llibre que no té res a veure amb el llibre que li he fet” –i notem l'expressió, com qui fa un vestit–, i, per rematar l'assumpte, conclou: “Estic segur que vostè no inclouria, en la *Selecta*, un llibre titulat *La cria de conills*. Doncs, el que em proposa és aproximadament el mateix”.

PLA, INFATIGABLE

Pla, a més d'escriure de manera infatigable, no és ni envejós ni tem la competència d'altres autors, i dona consells a Cruzet, amb vista als que creu que cal incorporar al catàleg molt extens de l'editorial –Gaziel i Xammar, per exemple–, i valora, sobretot, la presència d'escriptors joves, una necessitat, perquè evidentment d'ells depèn la continuïtat de la literatura catalana. Pla, que no deixarà d'escriure articles –malgrat la seva insistència a abandonar-los–, també es fa ressò dels llibres que Cruzet publica, a *Destino*, sobretot, de vegades seguint les indicacions que li dona l'editor i amic. De fet, Cruzet també demostra ser un bon crític, i així quan Pla pensa que potser la seva obra és massa local, en relació concretament amb *L'Empordanet*, Cruzet li contesta, seguint en aquest cas a Montaigne, que particular vol dir universal. O quan Cruzet publica una nova versió de la traducció de Manent d'*El llibre de la jungla*: “Crec que la reedició d'aquesta magnífica traducció d'en Manent revisada a fons d'acord amb l'actual tendència de simplificar el llenguatge és importantíssima. Gairebé tant com la nova versió de l'*Odissea* d'en Riba. Si més endavant tingués ocasió d'al·ludir-la en algun dels seus articles a *Destino*, li quedaria molt reconegut i m'ajudaria a fer conèixer la naixent *Biblioteca Selecta Universal*”. De fet, tots dos reconeixen l'esforç i el valor de la feina de l'altre i Cruzet li escriu: “Vostè i jo no tenim el que se'n diu una salut de ferro, però formem una parella formidable: la Copa Davis de les edicions catalanes”.

Cruzet i Pla es fan costat, mentre pateixen les mateixes circumstàncies adverses d'una postguerra fosca i de la censura